

PROGRAM ZAJĘĆ KOŁA SZACHOWEGO W SZKOLE PODSTAWOWEJ IM. KAZIMIERZA GÓRSKIEGO W LEJKOWIE

Opracował : Kamil Wiśniewski

1. Wstęp do programu

Za kolebkę szachów uznawane są Indie. Według źródeł pisanych gra ta była już znana w Persji na dworze szacha Chosrowa I Anoszirwana w latach 70. VI wieku naszej ery, gdzie przywieziona została w darze od indyjskiego radży. Indyjska czaturanga została w Persji przekształcona w czatrang, a po opanowaniu tego kraju przez Arabów uległa kolejnym przemianom, po których powstał szatrandż. Kolejna ewolucja nastąpiła po pojawieniu się gry w Europie, nastąpiły wówczas zmiany najbardziej przypominające współczesną grę w szachy (zmieniono reguły gry, dopracowano zasady poruszania się bierek, pojawiły się m.in. roszada, mat, promocja). Z Sycylii i południowej części Półwyspu Iberyjskiego szachy zostały przeniesione do Włoch i Hiszpanii, a następnie do Francji, Niemiec, Anglii i Skandynawii, gdzie były znane w X–XI wieku. W tym również czasie pojawiły się w Czechach, przywiezione przez

kupców podążających z Włoch na północ kontynentu. W Rosji szachy pojawiły się prawdopodobnie wcześniej, ok. VIII–IX wieku, bezpośrednio ze Wschodu (Iranu i środkowej Azji). Na ziemię polską trafiły na kilka sposobów: z Czech, poprzez morskie szlaki handlowe oraz z Rusi Kijowskiej. W epoce Odrodzenia nastąpił „złoty okres” szachów, szczególnie w Hiszpanii i Włoszech, swój rozkwit osiągając na przełomie XVI i XVII wieku. Gra praktyczna stała już wówczas na wysokim poziomie. Pojawiły się pierwsze podręczniki, a pojedynki mistrzów wzbudzały zainteresowanie coraz szerszych grup społecznych. Zaczęto rozgrywać pierwsze mecze i niezbyt licznie obsadzone turnieje. Powstawało coraz więcej ośrodków życia szachowego, klubów i towarzystw. W połowie XVIII w. pojawiły się dwie indywidualności, od których rozpoczął się nowy etap rozwoju teorii i praktyki szachowej: François Philidor i Filip Stamma. W 1886 r. rozegrano pierwszy oficjalny mecz o tytuł mistrza świata pomiędzy nieoficjalnym mistrzem świata, polskim szachistą Johannesem Zukertortem a Wilhelmem Steinitzem, którego zwycięzcą został Steinitz. Przez następne 100 lat zasady wyłaniania najsilniejszego szachisty globu zmieniały się wielokrotnie. Pierwszy wielki międzynarodowy turniej rozegrano w 1851 r. w Londynie, a jego zwycięzcą został Adolf Anderssen. W 1924 r. powstała Międzynarodowa Federacja Szachowa i od tego też roku rozgrywane są szachowe olimpiady. Od 1927 r. odbywają się mistrzostwa świata kobiet (pierwszą mistrzynią była Vera Menchik). W kolejnych latach pojawiły się mistrzostwa świata juniorów, studentów, w szachach korespondencyjnych, zaczęto organizować mistrzostwa kontynentów, zarówno indywidualnie, jak i drużynowo. W 1929 r. odbyły się pierwsze drużynowe, a w 1926 r. – pierwsze indywidualne mistrzostwa Polski w szachach (zwyciężył w nich Dawid Przepiórka). Indywidualne mistrzostwa rozegrano przed wojną w sumie 4 razy: w 1926 r. w Warszawie, w 1927 r. w Łodzi, w 1935 r. w Warszawie i w 1937 r. w Juracie.

W drugiej połowie XX wieku można już było zagrać w szachy z komputerem, a później – również poprzez Internet. W dniu powstania Międzynarodowej Federacji Szachowej – 20 lipca jest obchodzony Międzynarodowy Dzień Szachów.

Szachy wpływają na rozwój psychiczny i intelektualny dziecka w kilku płaszczyznach:

1. Rozwój zainteresowań – dziecko poznaje nową dyscyplinę, której istotą jest samodzielne, logiczne rozumowanie, łączące poszczególne elementy wiedzy w jedną harmonijną całość.
2. Aktywność twórcza – specyfika gry w szachy wyklucza odtwórcze traktowanie tego zagadnienia. Wszelkie próby bezmyślnego naśladownictwa skazane są na niepowodzenie. Dziecko samo kreuje wydarzenia na szachownicy i ponosi za nie odpowiedzialność.

3. Rozwijanie pamięci i uwagi – główną umiejętnością w szachach jest zdolność zreasumowania każdej pozycji w sposób dynamiczny, w kategoriach najważniejszych jej elementów. Towarzyszy temu rozwój wyobraźni wzrokowej i koncentracji.
4. Myślenie logiczno-wyobrażeniowe – ludzie myślą czasami za pomocą wyobrażeń, które są obrazami psychicznymi rzeczywistych doznań zmysłowych i ten właśnie rodzaj myślenia gra szachowa rozwija najpełniej.
5. Rozwój pozytywnych sfer osobowości – szachy wykształcają poczucie obiektywizmu, uznawanie prawd innych ludzi, uczą tolerancji i reakcji na niepowodzenia.
6. Konsekwencja i wytrwałość w działaniu – dzieci mające styczność z szachami, zupełnie inaczej podchodzą do porażek. Zazwyczaj ponownie starają się rozwiązać określony problem i czynią to aż do skutku, podczas gdy ich rówieśnicy bądź rezygnują z wykonania zadania, bądź też obniżają sobie skalę trudności.
7. Aspekty wychowawcze – można je rozpatrywać w kategoriach kary i nagrody. Czymże innym jak nie karą jest przegrana? W dodatku wymierzona natychmiast i adekwatnie do czynu. To samo można powiedzieć o nagrodzie, jaką bez wątpienia jest dla młodego człowieka zwycięstwo, osiągnięte dzięki sile własnego umysłu.

2. Warunki realizacji programu autorskiego

Program kierowany jest do dzieci z klas od I do III . Zajęcia odbywać się będą po 1 godzinie lekcyjnej w każdej klasie w semestrze , przez okres dwóch lat , począwszy od II semestru roku szkolnego 2016/17 . Podczas zajęć dzieci będą poznawać podstawy i taktykę gry w szachy, a także ukierunkowywane będą na własny sposób myślenia.

3. Cele programu

Cele ogólne programu:

1. Rozwijanie logicznego myślenia poprzez stosowanie odpowiednich rozwiązań strategiczno - taktycznych.
2. Ćwiczenie pamięci i uwagi w czasie stosowania charakterystycznych dla szachów elementów gry.
3. Wyzwalanie aktywności twórczej poprzez samodzielną kreację wydarzeń na szachownicy.
4. Kształtowanie pozytywnych cech osobowości, właściwe reagowanie na sukcesy i porażki.
5. Rozwijanie zainteresowań uczniów.
6. Wdrażanie do aktywnego spędzania wolnego czasu.

Cele szczegółowe programu:

Dziecko:

- interesuje się grą w szachy;
- określa i nazywa poszczególne figury szachowe;
- opanuje zasady wykonywania ruchów poszczególnych bierek;
- poprawnie ustawia bierki na szachownicy;
- opanuje podstawowe zasady gry w szachy;
- umie pogodzić się z przegraną.

4. Treści kształcenia

1. Poznanie historii gry w szachy (skąd pochodzą). Legendy szachowe.
2. Szachownica i jej opis . Poznajemy nazwy pól i odszukujemy je na szachownicy. Odnajdujemy na szachownicy określone pola. Nazewnictwo bierek .
3. Prawidłowe ustawienie bierek oraz sposoby ich poruszania się po szachownicy .
4. Nauka obsługi zegara szachowego .
5. Nauka pojęć szachowych : szach , mat , pat , roszada , bicie w przelocie.
6. Nauka poszczególnych etapów gry : debiut , gra środkowa , gra końcowa.
7. Partie wewnętrzne – klasowe .
8. Udział w szkolnej lidze szachowej .

5. Metody i narzędzia sprawdzania umiejętności

Główną metodą będzie ukierunkowanie ucznia na samodzielne myślenie, dzięki któremu posiada on umiejętność szukania i zastosowania prawidłowych rozwiązań podczas rozgrywek. Podstawowym narzędziem do dokonania oceny efektów pracy ucznia będzie obserwacja przez nauczyciela podczas zajęć:

1. umiejętności rywalizacji z graczami –postawa fair play,
2. samodzielne eliminowanie błędnych posunięć,
3. zaangażowanie ucznia do zdrowej rywalizacji,
4. umiejętność zmatowania przeciwnika,
5. umiejętność posługiwania się zegarem szachowym,
6. umiejętność myślenia podczas rozgrywanej partii szachowej.

6. Ewaluacja

Ewaluacja jest badaniem efektów realizowanego programu, pozwalającym na ulepszenie metod i form pracy. Dzięki temu analizujemy osiągnięte cele i zadania. Podsumowaniem ewaluacji będzie sporządzenie sprawozdania z osiągnięć uczniów na międzyszkolnych zawodach szachowych. Przejawem ewaluacji będzie: obserwacja uczniów na zajęciach, analiza postępów graczy, umiejętne myślenie podczas wykonywanych ruchów na szachownicy. A zatem jednym z ważnych elementów jest ocena przez uczniów posunięć figur na szachownicy, pozwala na korygowanie własnych błędów. Nauczyciel omawia z uczestnikami zajęć popełnione błędy, zwracając szczególną uwagę na poprawność ich korygowania. Prowadzący pochwali graczy i wyróżni uczestników ze szczególnymi umiejętnościami rozgrywania partii, jednocześnie przedstawi wiele nowych i pozytywnych rozwiązań. Najlepsi szachiści jako wyróżnieni zostaną wytypowani do reprezentowania Szkoły Podstawowej im. Kazimierza Górskiego w Lejkowie na zawodach sportowych .

7. Materiały i środki dydaktyczne

- zestawy do gry w szachy - plansze,
- bierki szachowe,
- zegary szachowe.

8. Formy i metody pracy

Formy:

- zajęcia z całą grupą,
- zajęcia w zespołach,
- zajęcia indywidualne.

Metody:

- oglądowe – obserwacje, prezentacje multimedialne,
- słowne - pogadanka, opis,
- praktyczne – partie towarzyskie oraz partie turniejowe w szkolnej lidze szachowej

9. Ogólne uwagi do realizacji programu

Program ma charakter otwarty , termin i realizację można dopasowywać do potrzeb dzieci w danej klasie . Zajęcia odbywać się będą na lekcjach wychowania fizycznego lub innych lekcjach wskazanych przez nauczyciela nauczania wczesnoszkolnego . Już w tej chwili według przeprowadzonej przeze mnie sondy w klasie I , na 12 uczniów , 6 potrafi grać w szachy co stanowi 50% klasy . W klasie II na 13 uczniów, 6 potrafi grać w szachy , co stanowi także około 50% , natomiast w klasie III na 17 uczniów aż 11 osób potrafi grać w szachy co stanowi około 65 % klasy . Po zakończeniu trwania programu 100 % uczniów ze wszystkich klas znać będzie zasady gry w szachy . Podejrzewam że w śród tych którzy jeszcze nie mieli styczności z szachami znajdują się osoby z ukrytym talentem szachowym .

Bibliografia :

1. A. Modzelan „Drewniane wojsko”
2. M. Zielińska „ Szachowe królestwo”
3. M. Litmanowicz „Mamo, naucz mnie grać w szachy”
4. Cz. Spisak „Szachy –kurs podstawowy”
5. A. Vivas „Szachy dla dzieci”
6. Strona internetowa : www.wikipedia.org/wiki/Szachy

